

Kabelgrävning i Knista kyrkogård

Knista Kyrka 1:1, Knista socken, Lekebergs kommun, Närke

Johnny Rönngren

ARKEOLOGGRUPPEN AB RAPPORT 2016:04

ARKEOLOGISK FÖRUNDESRÖKNING
I FORM AV SCHAKTÖVERVAKNING

Kabelgrävning i Knista kyrkogård

Knista Kyrka 1:1, Knista socken, Lekebergs kommun, Närke

Johnny Rönngren

Lst dnr 431-3538-2015

ARKEOLOGGRUPPEN I ÖREBRO AB
Drottninggatan 11, 702 10 Örebro
Telefon 019-609 04 10

www.arkeologgruppen.se
arkeologgruppen@arkeologgruppen.se

© 2016 Arkeologgruppen AB

Arkeologgruppen rapport 2016:04

Författare Erica Strengbom

Grafisk form Nina Balknäs@Högtorps Diverse

Omslagsfoto Vy över schaktet vid Knista kyrkas absid. Närmast absidet påträffades mänskliga kvarlevor i omrörda jordmassor. Foto från öster av Johnny Rönngren.

Kartor ur allmänt kartmaterial, © Lantmäteriet Dnr R50223371_150001

Innehållsförteckning

Sammanfattning	5
Inledning	5
Bakgrund och kulturmiljö	5
Syfte och frågeställningar.....	7
Metod och genomförande.....	7
Resultat	9
Utvärdering av resultaten i förhållande till undersökningsplanen	10
Referenser	11
Tekniska och administrativa uppgifter.....	12
Bilagor	13

Bilaga 1. Schakttabell

Figur 1. Karta över trakten kring Knista med den aktuella undersökningsplatsen markerad med en svart cirkel. Skala 1:250 000.

Sammanfattning

Länsstyrelsen i Örebro län gav Arkeologgruppen i Örebro AB i uppdrag att utföra en arkeologisk förundersökning i form av en schaktningsövervakning i Knista kyrkogård. Markarbete skulle utföras inom en del av kyrkogården som utvidgats under tidigt 1900-tal. Det fanns misstanke om att lämningar från förhistorisk tid eller från tiden kring kyrkans uppförande under tidig medeltid kunde finnas inom den berörda ytan. Sex schakt grävdes om sammanlagt 62 kvadratmeter utan att lämningar påträffades.

Inledning

Med anledning av att markarbete skulle utföras i Knista kyrka fick Arkeologgruppen i Örebro AB i uppdrag att i samband med detta utföra en arkeologisk förundersökning i form av schaktningsövervakning. Det planerade markarbetet skulle utföras inom en del av kyrkogården som utvidgats under tidigt 1900-tal. Knista kyrka har medeltida ursprung och det fanns därför misstanke att markarbetet skulle kunna beröra äldre lämningar.

Fältarbetet utfördes av Johnny Rönngren den 5 oktober 2015. Beslut i ärendet fattades den 17 augusti 2015 (dnr: 431-3538-2015).

Bakgrund och kulturmiljö

Knista ligger i ett småbrutet jordbrukslandskap som är beläget cirka 5 kilometer nordost om Fjugesta. Landskapet kring kyrkan ingår i ett riksintresseområde för kulturmiljövården i Västernärke. Bland annat finns ruinerna efter Riseberga kloster cirka 4 kilometer söder om Knista kyrka. Flera registrerade gravfält från järnålder omger kyrkan. Närmast är Knista 27:1, ett 100 x 50 meter stort gravfält som är anlagt på sydslänten av samma drumlin som kyrkan är uppförd. Cirka 700 meter norr om kyrkan finns ett gravfält (Knista 69:1) som delvis är stört av sentida odling.

Kyrkan i Knista är Närkes äldsta daterade romanska kyrka. Dendrokronologisk analys tyder på att långhuset uppförts kring år 1123 (Esbjörnsson 2000:96). Det finns flera arkitektoniska element i kyrkan som gör den unik. Bland annat finns de medeltida takstolarna bevarade. Takstolarna är försedda med bågformade strävor, ett konstruktions-element som återfinns i de så kallade stavkyrkorna som uppfördes under 1000- och 1100-talen. Strävor har spår av färg vilket tyder på att de varit synliga från långhuset.

I kyrktornets andra våning har ett tornkapell funnits med öppning mot långhuset. Generellt anses ett sådant rum betyda att kyrkan tillkommit på privat initiativ där exempelvis en godsägare bekostat kyrkobygget. I tornkapellet har denne haft ett privat rum som använts vid mässorna (se Claesson 1989). Donatorn var ofta en frälse som låtit uppföra kyrkan vid sin egen gård varvid socknen senare uppkallats efter gården.

Kyrkan är uppförd på en höjd i landskapet vilket mycket väl kan ha utgjort en äldre boplats från yngre järnålder – tidig medeltid.

Vid 1900-talets början utvidgades den västra delen av kyrkogården. Det var inom denna yta som större delen av markarbetet skulle utföras, och då begravingar inte har utförts i en större omfattning fanns förutsättningar att äldre lämningar skulle kunna påträffas.

Figur 2. Utdrag ur fastighetskartan över området kring Knista kyrka samt den omgivande fornminnesbilden. Flera gravfält finns i kyrkans närhet. Skala 1:8 000.

Syfte och frågeställningar

Syftet med undersökningen var att skapa ett underlag för Länsstyrelsens bedömning om tillstånd till att ta bort aktuell del av fornlämningen kunde ges. Undersökningen skulle klargöra fornlämningens närmare art och omfattning. Detta innefattade:

- *eventuell förekomst av kulturlager, deras karaktär och ålder*
- *eventuell förekomst av anläggningar och bedömning av deras typ, antal och ålder*
- *eventuellt fyndinnehåll, vilket skulle inkludera en bedömning av fyndens typ, antal och ålder*
- *bedömning av fornlämningens bevarandegrad på aktuell plats*
- *rumslig avgränsning av fornlämningen inom exploateringsområdet*
- *bedömning av vilka typer av aktiviteter som ligger bakom de kulturlager, anläggningar och fynd som påträffas vid förundersökningen.*

Vidare skulle förundersökningen klargöra i vad mån en arkeologisk undersökning (slutundersökning) måste utföras av aktuell del av fornlämningen innan bygg- och anläggningsverksamhet fick ske inom området för fornlämningen. Som underlag för detta skulle göras en bedömning av fornlämningens vetenskapliga kunskapsvärde, det vill säga en bedömning av i vilken utsträckning som en arkeologisk undersökning av aktuell del av fornlämningen skulle kunna bidra med ny och meningsfull arkeologisk kunskap.

Metod och genomförande

Markarbetet innebar att en kabel skulle anslutas från kyrkobyggnaden till vaktmästeriets byggnad. Även mindre schakt skulle grävas för träd- och rabattplantering.

Den arkeologiska undersökningen utfördes i form av en schaktningsövervakning, vilket innebar att en arkeolog tillsammans med personal ur kyrkans vaktmästeri handgrävde schakt 1, 4 och 5. Schakt 2, 3 och 6 grävdes med en traktorgrävare. Påträffade anläggningar eller lager mättes in digitalt, fotograferades och dokumenterades skriftligt. Även schakten mättes in digitalt och fotograferades. En skriftlig beskrivning gjordes.

Figur 3. Schaktplan över de schakt som grävdes i samband med markarbetet i Knista kyrka. Schakten är markerade med rött. Skala 1:500.

Figur 4. En trappa påträffades i schakt 4 och framrensades. Trappstegen av kalksten var i dåligt skick. Tidigare har trappor funnits på vardera sida av en öppning i kyrkomuren. Trapporna har lett upp till krönet på en terrasserad mur som vid senare tid blivit övertäckt med jord. Foto från norr av Johnny Rönngren.

Resultat

Vid förundersökningen grävdes sex schakt om sammanlagt 102 löp-meter, eller 62 kvadratmeter. Inga arkeologiska lämningar påträffades inom schakten. Mänskliga kvarlevor som påträffats i omrörda jordmassor påträffades i schakt 1 i nära anslutning till kyrkobyggnaden. Benen återdeponerades i samband med igenfyllning av schakten.

Schakten grävdes till ett djup om 0,4 till 0,5 meter och berörde endast det övre marklagret som utgjordes av en porös mylla. Bredden på kabelschaktet (S1) var 0,3–0,4 meter. I schakten påträffades den naturliga marknivån vid 0,5 meters djup. Vid schakt 3 hade tidigare en större gravsten varit placerad och vid grävning påträffades omrörd jord.

I arbetet ingick även att rensa fram två trappor i en kyrkogårdsmur där muravsluten vid en öppning enligt uppgift skulle ha trappsteg. I fält syntes endast spåren efter den gamla muren som en jordutfylld slänt.

Trapporna påträffades i schakt 4 och 5. Trappan i schakt 4 var i dåligt skick där kalkstenarna gått sönder i flera bitar, vilket möjligen var orsaken till att trappan täckts över med jord. Schakt 4 och 5 lämnades öppna då kyrkan planerade att eventuellt restaurera trapporna.

Utvärdering av resultaten i förhållande till undersökningsplanen

Undersökningens syfte var att klargöra fornlämningens närmare art och omfattning. Detta kan sammanfattas enligt följande punkter:

- *eventuell förekomst av kulturlager, deras karaktär och ålder*
- *eventuell förekomst av anläggningar och en bedömning av deras typ, antal och ålder*
- *bedömning av eventuellt fyndinnehåll, deras typ, antal och ålder.*
- *bedömning av vilka typer av aktiviteter som ligger bakom de*
- *eventuella kulturlager, anläggningar och fynd som påträffas på platsen.*

Undersökningen resulterade inte i att några lämningar eller fynd påträffades. Mänskliga kvarlevor som påträffades återdeponerades i schakten i samband med att markarbetet var avslutat. Arkeologgruppen i Örebro AB anser därmed att syftet med undersökningen är uppnått i den mån det har varit möjligt.

Referenser

Tryckta källor

Esbjörnson, E. 2000. *Kyrkor i Örebro län – En vägledning till Svenska kyrkans kyrkobyggnader*. Örebro.

Claesson, E. 1989. *Cuius ecclesiam fecit: Romanska kyrkor i Västergötland*. Lund.

Tekniska och administrativa uppgifter

Landskap	Närke
Län	Örebro
Kommun	Lekeberg
Socken	Knista
Fastighet	Knista kyrka 1:1
Fornlämningsnummer	—

Projektleddning	Johnny Rönngren
Personal	Johnny Rönngren

Undersökningstid	2015-10-08
Exploateringsyta	52 m ²
Undersökt yta	52 m ² , 102 löpmeter
Koordinater	X 6561864 Y 494199
Koordinatsystem	SWEREF 99 TM
Höjdsystem	RH 2000

Länsstyrelsens diarienummer
431-3538-2015

Arkeologgruppens projektnummer
2015_49

Arkiv
Arkivmaterial förvaras tillsvidare hos Arkeologgruppen AB.

Digitalt arkiv
Digitala data förvaras tillsvidare hos Arkeologgruppen AB.

Fynd
Inga fynd omhändertogs.

Bilagor

Bilaga 1. Schakttabell

Schaktnr	Storlek/m	Djup/m	Beskrivning
1	93x0,4	0,4	Schakt för kabel. Handgrävning ned till 0,4 meters djup. Mänskliga kvarlevor påträffades i omrörda massor närmast kyrkan. Därefter påträffades inga ben eller arkeologiska lämningar.
2	1,5x1	0,8	Schakt för trädplantering. Naturlig marknivå påträffades vid 0,5 meters djup. Inga anläggningar påträffades.
3	1,5x1	0,8	Schakt för trädplantering. Naturlig marknivå påträffades vid 0,5 meters djup. Inga anläggningar påträffades.
4	0,5x0,5	0,2	En schakt lades där en trappa antogs finnas. Trappstegen av kalksten var i dåligt skick med stenar i flera bitar. Schaktet lämnades öppet för eventuell restaurering.
5	0,5x0,5	0,2	Ett schakt lades där en trappa antogs finnas. Trappstegen var i gott skick. Schaktet lämnades öppet för eventuell restaurering.
6	5x2	0,6	Schaktet grävdes till 0,6 meters djup då naturlig marknivå påträffades. Inga lämningar fanns i schaktet.

